

СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

УДК 631:368.914.2

В.К. РУДИК,

д.е.н., доцент, Подільський державний аграрно-технічний університет

Особенности развития пенсионного менеджмента в современных условиях

Розглянуто особливості проведення пенсійної реформи в сучасних умовах, які стосуються використання принципів пенсійного страхування при формуванні української пенсійної системи, звернуто увагу на необхідність удосконалення управління в пенсійній сфері, використання для вирішення цього питання елементів пенсійного менеджменту. Значна увага приділяється визначенню основних передумов, що вплинули на підвищення наукового інтересу до розвитку пенсійного менеджменту, обґрунтовано необхідність створення ефективної системи контролю за використанням пенсійних активів учасників накопичувальних пенсійних програм, доведена важливість якісного оперативного й ефективного управління ризиками в умовах фінансової кризи. У статті здійснена характеристика основних факторів, які в умовах проведення нинішнього етапу пенсійної реформи вплинули на розвиток пенсійного менеджменту і визначили його важливу роль у створенні оптимального механізму управління національною пенсійною системою.

Ключові слова: пенсійний менеджмент, система пенсійного страхування, національна пенсійна система, передумови пенсійного менеджменту, пенсійна реформа, ризик-менеджмент, пенсійні активи населення.

В.К. РУДЫК,

д.э.н., доцент, Подольский государственный аграрно-технический университет

Особенности развития пенсионного менеджмента в современных условиях

Рассмотрены особенности осуществления пенсионной реформы в современных условиях, которые касаются использования принципов пенсионного страхования при формировании украинской пенсионной системы, обращено внимание на необходимость усовершенствования управления в пенсионной сфере, использования для решения этого вопроса элементов пенсионного менеджмента. Особое внимание уделяется определению основных предпосылок, которые повлияли на повышение научного интереса к развитию пенсионного менеджмента, обоснована необходимость образования эффективной системы контроля за использованием пенсионных активов участников накопительных пенсионных программ, определена важность качественного оперативного и эффективного управления рисками в условиях финансового кризиса. В статье осуществлена характеристика основных факторов, которые в условиях проведения современного этапа пенсионной реформы повлияли на развитие пенсионного менеджмента и определили его важную роль в формировании оптимального механизма управления национальной пенсионной системой.

Ключевые слова: пенсионный менеджмент, система пенсионного страхования, национальная пенсионная система, предусловия пенсионного менеджмента, пенсионная реформа, риск-менеджмент, пенсионные активы населения.

V. RUDYK,

doctor of economic sciences, professor Podolsky State Agrarian-Technical University

Features of pension management in modern conditions

The features of the pension reform in modern conditions concerning use of the principles in the formation of pension Ukrainian pension system, referred to the need to improve management in the pension field, use to address this issue elements of the pension management. Much attention is paid to the definition of the main conditions that influenced the increase of scientific interest in the development of pension management, the necessity of an effective system of monitoring the use of

pension assets of accumulative pension programs demonstrated the importance of high-quality and effective operational risk management in the financial crisis. In the scientific article the description of the main factors in the conditions of the current stage of the pension reform, influenced the development of pension management and defined its role in creating the optimal mechanism for managing the national pension system.

Keywords: *pension management system of pension insurance, the national pension system, the prerequisites pension management, pension reform, risk – management, pension assets of the population.*

Постановка проблеми. Одним із ключових завдань сучасного етапу проведення пенсійної реформи в Україні вважається удосконалення управління в пенсійній сфері. Успішність подальшого реформування національної пенсійної системи залежить від формування ефективного механізму управління системою пенсійного страхування. Базуючись на принципах пенсійного страхування, українська пенсійна модель, що формується, вимагає нових підходів до використання управлінських процесів для функціонування в оптимальному режимі всіх її ланок. Особливості управлінських процесів у пенсійній сфері на сьогодні виражаються в тому, що старі механізми управління вже не відповідають існуючим реаліям, які відображаються у високому рівні освіти населення, постійному використанні електронних засобів передавання інформації, глобалізації відносин, зміни кон'юнктури багатьох ринків, швидкі зміни в технологічних процесах.

У вирішенні питань створення оптимального механізму управління в пенсійній сфері необхідно застосувати принципи пенсійного менеджменту. Менеджмент сприяє раціональній взаємодії людей і формуванню умов для їх найбільшого прояву як на макрорівні, так і на мікрорівні. Багаторівневий характер національної пенсійної системи вимагає координації дій між її суб'єктами, фінансовими інститутами, спеціалізованими державними фінансовими установами, а також між основними ланками. Враховуючи, що пенсійний менеджмент ще недостатньо досліджений, особливості його розвитку в сучасних умовах потребують більш поглибленого вивчення.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проведення пенсійної реформи в Україні дало поштовх до активізації наукових досліджень щодо формування і розвитку вітчизняної пенсійної системи на принципах пенсійного страхування. Чинне вітчизняне пенсійне законодавство, яке характеризує національну пенсійну систему як багаторівневу, відмічає особливості її управління, регламентує відносини між її основними суб'єктами, визначає спеціалізовані фінансові інститути, на яких покладені управлінські функції у пенсійній сфері [7–9].

Серед вітчизняних науковців, що досліджують питання становлення системи пенсійного страхування в умовах проведення пенсійної реформи, необхідно відмітити Е. Лібанову [6], М. Мальованого [3, с. 89–95], І. Мірошніченко [5, с. 65–72], А. Ковалю [2]. Проблеми управління у сфері фінансів, у страховому бізнесі, в пенсійному забезпеченні висвітлювали у своїх наукових працях С. Осадець, О. Мурашко, В. Фурман [11], А. Супрун [12]; Г. Чорний [13, с. 87].

Особливе місце при вивченні теорії менеджменту займають дослідження управління ризиками. В умовах фінансової кризи дані питання є особливо актуальними і для пенсійної сфери. Проблемами вивчення ризик-менеджменту займаються вітчизняні і зарубіжні вчені: А. Старостіна [10], В. Вітлінський, С. Наконечний, О. Шарапова [1], А. Мельникова [4], В. Шахова [14], W. Helman [15].

Проте більшість питань, що стосуються розвитку пенсійного менеджменту і його використання при проведенні пенсійної реформи для створення оптимального механізму управління національною пенсійною системою, потребує більш поглибленого вивчення.

Метою статті є визначення ролі пенсійного менеджменту в покращенні системи управління вітчизняною пенсійною системою, дослідження основних факторів і передумов його розвитку в умовах проведення пенсійної реформи.

Виклад основного матеріалу. Пенсійна реформа, яка реалізується в Україні, на думку більшості вітчизняних науковців, перебуває в активній фазі і стимулюється урядом держави через проведення різноманітних заходів і програм в даній сфері. Її базові засади побудовані на використанні принципів пенсійного страхування для всіх трьох рівнів вітчизняної пенсійної системи. У зв'язку з цим для побудови оптимальної національної пенсійної моделі необхідно сформувати ефективну систему пенсійного страхування.

Серед багатьох проблем, які потрібно вирішити при проведенні сучасного етапу пенсійної реформи, однією з основних виступає удосконалення управління вітчизняною пенсійною системою, формування ефективного пенсійного менеджменту.

Формування менеджменту в пенсійній сфері є досить актуальною темою на сьогодні в наукових колах країни, оскільки його теоретичні розробки ще недостатньо висвітлені в наукових працях, що ускладнює обґрунтування багатьох управлінських процесів при реформуванні вітчизняної пенсійної системи. Потребують наукового дослідження основні принципи пенсійного менеджменту, його методи і функції, необхідно визначити характерні ознаки і риси цього виду менеджменту. Підвищений інтерес до теорії пенсійного менеджменту з боку науковців, фінансистів, фахівців в пенсійній сфері зумовлений саме необхідністю його практичного застосування в сучасних умовах. Реформування системи управління в пенсійній сфері сприятиме покращенню функціонування солідарної пенсійної системи і недержавного пенсійного забезпечення, а також дозволить створити умови для запровадження другого рівня української пенсійної системи – загальнообов'язкового державного накопичувального пенсійного страхування.

Для того щоб об'єктивно дати оцінку пенсійного менеджменту в системі пенсійного страхування, обґрунтувати його роль у формуванні національної пенсійної моделі, визначимо передумови і основні фактори, які сприяли його організації і розвитку в сучасних умовах.

Основною передумовою, що вплинула на необхідність формування і розвитку пенсійного менеджменту, стало проведення пенсійної реформи в нашій країні (див. табл.).

Реформування національної пенсійної системи передбачає використання багаторівневої пенсійної моделі, яка вимагає особливого механізму управління. Він повинен враховувати особливості функціонування кожного рівня, ко-

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

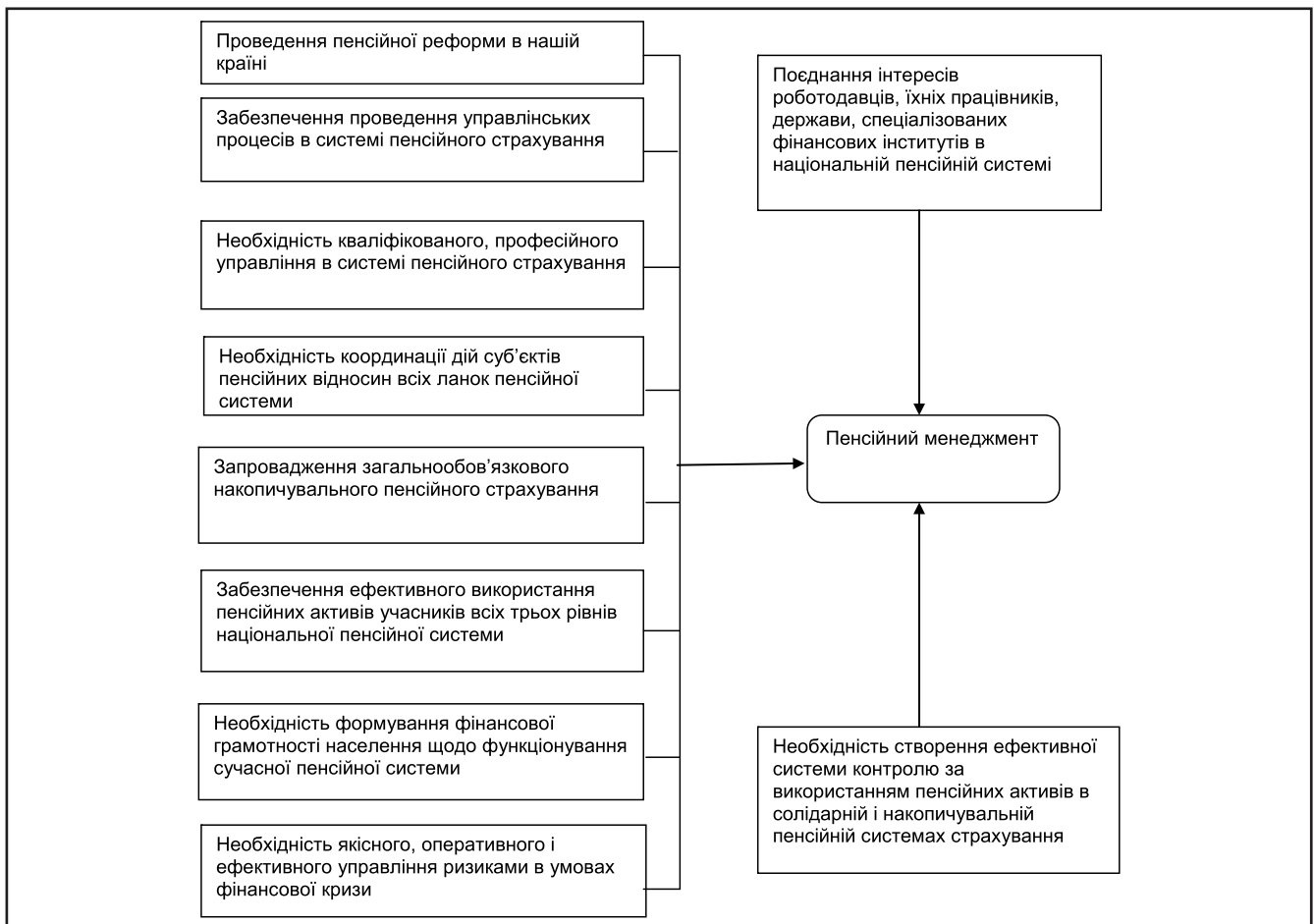
ординовати діяльність фінансових інститутів, що їх обслуговують, забезпечувати поєднання інтересів держави, роботодавців, громадськості, населення в пенсійній сфері [6].

Вітчизняна пенсійна система, відповідно до чинного пенсійного законодавства, будується на принципах пенсійного страхування. Вони сприяють створенню відповідної системи пенсійного страхування, яка включає три основні ланки пенсійної системи: солідарну пенсійну систему, загальнообов'язкову державну накопичувальну пенсійну систему, недержавне пенсійне забезпечення, спеціалізовані державні фінансові інститути, недержавні пенсійні фонди, страхові компанії, банківські установи, громадські організації, що функціонують в сфері пенсійного забезпечення. Саме забезпечення проведення управлінських процесів в даній системі, враховуючи її особливості, також виступає важливою передумовою організації пенсійного менеджменту.

У нестабільному ринковому середовищі діяльність пенсійних фондів, банківських установ, страхових організацій, інших фінансових інститутів, які приймають участь в системі пенсійного страхування особливо потребує кваліфікованого і професійного управління. Це означає, що мають бути підготовлені фахівці, які б відповідали сучасним вимогам пенсійного менеджменту: добре знали пенсійне законодавство, були обізнані в страховому бізнесі, володіли основами побудови сучасної пенсійної моделі, знали особливості функціонування кожної її ланки, були компетентними в питаннях інвестування пенсійних акти-

вів, використання потенціалу національного фондового ринку, якісного контролю за зберіганням і використанням пенсійних ресурсів населення, надавали кваліфіковані консультації громадянам щодо використання пенсійних програм, щодо можливостей сучасної системи пенсійного страхування. Щодо найголовніше, вони повинні мати фундаментальну підготовку з теоретичних основ менеджменту, фінансів, страхування, реформування в пенсійній сфері, знати особливості проведення кожного етапу пенсійної реформи і сприяти її практичній реалізації. У зв'язку з цим підготовка кваліфікованих і професійних кадрів для системи пенсійного страхування, яка лежить в основі побудови вітчизняної пенсійної системи і які б забезпечували ефективне управління в пенсійній сфері, виступає також важливою передумовою організації пенсійного менеджменту.

Важливою передумовою організації і розвитку пенсійного менеджменту, на думку автора, вважається практичне запровадження загальнообов'язкового накопичувального пенсійного страхування, яке формує другий рівень української пенсійної системи. Це питання є досить дискусійним серед фахівців, науковців, фінансистів щодо вибору механізму його використання і на сьогодні ще не знайшло практичного застосування в діючій вітчизняній пенсійній моделі. Другий рівень передбачає використання накопичувального типу пенсійних програм, в якому пенсійні активи тривалий період будуть зберігатися на пенсійних рахунках населення. Тому управління пенсійними активами другого рівня,

Передумови розвитку пенсійного менеджменту

Розроблено автором.

фінансовими інститутами, що будуть ними розпоряджатися, їх зберігати, потребує особливо якісного менеджменту.

Ще однією важливою передумовою, яка підвищила інтерес у наукових колах до становлення і розвитку пенсійного менеджменту, вважається забезпечення ефективного використання пенсійних активів учасників всіх трьох рівнів національної пенсійної системи. Особливо це стосується пенсійних активів накопичувальних пенсійних програм, які пенсійна реформа передбачає більш активніше використовувати найближчим часом. Довгостроковість їхнього використання зобов'язує керівні органи пенсійної сфери активно співпрацювати з фондовим ринком, залучати різноманітні інвестиційні продукти. Використання пенсійних активів в інвестиційній діяльності дасть змогу захистити їх від інфляційних процесів і відповідно від знецінення на протязі тривалого періоду, а також буде сприяти підвищенню їхньої вартості за рахунок одержання інвестиційного доходу. Саме в сприянні формування інвестиційного портфеля власникам пенсійних активів, розробці інвестиційної стратегії щодо їх використання на другому і третьому рівнях української пенсійної системи, тісній взаємодії з фінансовим ринком полягає ключова роль пенсійного менеджменту

Формування пенсійної системи будь-якої країни проходить досить тривалий період. Він може характеризуватися як економічним підйомом, так і фінансовими кризами як в окремих секторах економіки, так і в суспільстві в цілому. Тому сучасна вітчизняна пенсійна модель повинна вміти оперативно реагувати на прояви кризових явищ в пенсійній сфері. Враховуючи значну чутливість фондового ринку, його окремих фінансових інструментів до негативних змін у сфері фінансів, виникає необхідність використання ризик – менеджменту у системі пенсійного страхування. Оскільки він виступає одним зі складових елементів системи пенсійного менеджменту, ці явища виступають ще однією передумовою використання і удосконалення цього виду менеджменту при функціонуванні національної пенсійної системи [1, 10, 14].

Прояви фінансових ризиків в умовах фінансової кризи мають місце в кожній ланці вітчизняної пенсійної системи. Тому виникає необхідність якісного, оперативного й ефективного управління ними. Ризик – менеджмент повинен мати у своєму арсеналі комплекс заходів, які мають запобігти їх подальшому розвитку, а також мінімізувати їх на практиці. Ключовим питанням виступає захист пенсійних активів від інфляційних процесів і втрати інвестиційних доходів при інвестуванні їх у різноманітні фінансові продукти фондового ринку. Швидко переоформлення інвестиційних портфелів на ті види цінних паперів, що є стійкими до прояву фінансових криз, оперативна зміна курсу інвестиційної політики для власників пенсійних активів буде свідчити про ефективність ризик – менеджменту у пенсійній сфері.

Щоб підвищити довіру населення до системи пенсійного страхування, особливо до накопичувального типу пенсійних програм, необхідно організувати якісний контроль за використанням пенсійних активів. До формування цієї системи мають залучитися всі зацікавлені сторони пенсійних відносин системи пенсійного страхування: держава, роботодавці, громадські організації, самі страхувальники. Ключова роль має належати державі. Вона повинна забезпечити правову сторону цього контролю, регламентувати відносини всіх фінансових інститутів, визначити їх функції, обов'язки, відповідальність в даній сфері. Необхідність створення ефективної системи контролю в солідарній і накопичувальній пенсійних системах страхування також є важливою передумовою організації пенсійного менеджменту.

Підвищений інтерес до використання елементів пенсійного менеджменту при реформуванні вітчизняної пенсійної системи зумовлений проявом ряду факторів в нашому суспільстві. Їхній вплив на динаміку проведення пенсійної реформи в сучасних умовах досить високий і показує, що управлінські процеси відіграють ключову роль у її позитивному вирішенні. Серед основних груп факторів, які зумов-

Основні фактори, що характеризують необхідність застосування пенсійного менеджменту

№п/п	Фактори	Характеристика
1	Демографічні	Низька народжуваність; зменшення зайнятості працездатного населення; зростання безробіття; висока питома вага громадян пенсійного віку; збільшення їх частки по відношенню до працездатного населення
2	Економічні	Дефіцит бюджету Пенсійного фонду України; недостатня ефективність функціонуючих спеціалізованих фінансових інститутів пенсійної сфери; загальна фінансова криза національної економіки; низький рівень використання фондового ринку у пенсійній сфері; недосконалість механізму сплати страхових пенсійних внесків
3	Соціальні	Низький рівень пенсій; відсутність різноманітних джерел надходження фінансових ресурсів до Пенсійного фонду України; невідповідність доходів українських пенсіонерів європейським стандартам; невисокий рівень коефіцієнта заміщення; значна диференціація розмірів пенсій між громадянами пенсійного віку
4	Організаційні	Відсутність практичного застосування другого рівня національної пенсійної системи; дублювання функцій спеціалізованих державних фінансових інститутів щодо контролю за використанням пенсійних активів населення; недостатня розвиненість недержавного пенсійного забезпечення; відсутність координації діяльності між суб'єктами пенсійних відносин; підвищення фінансової грамотності населення щодо участі в пенсійних програмах національної пенсійної системи
5	Юридичні	Недосконалість юридичної бази щодо адміністрування солідарної пенсійної системи; відсутність комплексу законодавчих документів щодо запровадження загальнообов'язкового державного накопичувального пенсійного страхування; необхідність удосконалення правового регулювання використання фінансових інструментів фондового ринку при практичному застосуванні накопичувальних пенсійних програм; необхідність удосконалення правового регулювання діяльності основних фінансових інститутів вітчизняної пенсійної системи

Розроблено автором.

люють розвиток пенсійного менеджменту, можна виділити: демографічні, економічні, соціальні, організаційні і юридичні. Їхня загальна характеристика показана в таблиці.

Демографічна ситуація в Україні вже протягом кількох десятиріч має тенденцію до погіршення. Сукупність різних факторів вплинула на зниження народжуваності, що вплинуло на динаміку зниження загальної кількості населення, а також формування співвідношення між працездатним населенням і громадянами пенсійного віку із збільшенням частки пенсіонерів. Неприятливі тенденції в національній економіці, спад виробництва вплинули на зменшення зайнятості населення в різних галузях економіки, що відобразилося на зниженні кількості платників страхових пенсійних внесків в обов'язкову солідарну пенсійну систему. Такі процеси зумовили зростання фінансового навантаження на працездатне населення країни, а також зменшення фінансових надходжень до Пенсійного фонду України, з якого безпосередньо здійснюються пенсійні виплати громадянам пенсійного віку.

Це підтверджує група економічних факторів, яка засвідчує дефіцит бюджету основного фінансового інституту національної пенсійної системи вже протягом багатьох останніх років. Поки що не допомагає солідарній пенсійній системі практичне використання недержавного пенсійного забезпечення, яке використовує добровільні накопичувальні пенсійні програми. На сьогоднішній день вони не одержали широкого розповсюдження серед населення нашої країни. Серед основних причин відмічаються низький рівень розвитку національного фондового ринку, неефективність адміністрування третього рівня, недостатня захищеність пенсійних активів учасників накопичувальних пенсійних програм.

Необхідність застосування пенсійного менеджменту, його розвитку підтверджують також соціальні, організаційні і юридичні чинники. Вони характеризують недостатньо розвинуту юридичну базу національної пенсійної системи, що реформується, відсутність практичного застосування її другого рівня, недосконалість правової регламентації діяльності основних фінансових інститутів пенсійної сфери.

Група соціальних чинників найбільш об'єктивно обґрунтовує потребу у використанні пенсійного менеджменту в сучасних умовах проведення пенсійної реформи. Низький рівень пенсій українських пенсіонерів в порівнянні із середньоєвропейськими пенсійними виплатами, невідповідність іншим європейським соціальним стандартам в пенсійній сфері свідчить про те, що реформування вітчизняної пенсійної системи потрібно здійснювати і надалі. Важливою складовою успішної реалізації пенсійної реформи має бути формування ефективного механізму управління української пенсійної системи. Ключову роль в цьому має відіграти використання теоретичних і практичних аспектів пенсійного менеджменту.

Висновки

Проведені дослідження показують, що необхідність застосування пенсійного менеджменту на нинішньому етапі проведення пенсійної реформи, підтверджують досить багато чинників. Сучасний етап реформування національної пенсійної системи підтверджує досить багато передумов щодо необхідності використання пенсійного менеджменту. Ефективне управління вітчизняною пенсійною моделлю дозво-

лить вирішити багато проблем, які виникають на різних етапах її побудови. Багаторівнева національна пенсійна система потребує координації діяльності всіх її рівнів, професійного адміністрування пенсійних активів, їх захисту і ефективного використання, злагодженої роботи всіх суб'єктів пенсійних відносин. Застосування пенсійного менеджменту, формування за його допомогою системи якісного управління в пенсійній сфері сприятиме досягненню поставленої мети пенсійного реформування – створення сучасної пенсійної моделі, яка відобразить інтереси громадян пенсійного віку і забезпечуватиме їм високі соціальні стандарти, які відповідатимуть рівню економічно розвинутих країн.

Список використаних джерел

1. Вітлінський В.В. Економічний ризик та методи його вимірювання: Підручник / В.В. Вітлінський, С.І. Наконечний, О.Д. Шарапов. – К.: КНЕУ, 2000. – 354 с.
2. Коваль О.П. Місце і роль загальнообов'язкової накопичувальної складової в багаторівневій пенсійній системі України: антикризовий аспект // Фінанси України, 2012, №6. – С. 75–76.
3. Мальований М.І. Стан та проблеми фінансового забезпечення системи пенсійного страхування України / М.І. Мальований // Облік і фінанси – 2014. – №1(63). – С. 89–95.
4. Мельников А.В. Риск-менеджмент: Стохастический анализ рисков в экономике финансов и страхования / А.В. Мельников. – М.: Анкил, 2001. – 140 с.
5. Мірошниченко І.С. Сучасні проблеми пенсійного забезпечення: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії / І.С. Мірошниченко // Облік і фінанси. – 2012. – №4 (58). – С. 65–72.
6. Пенсійна реформа в Україні: напрямки реалізації (колективна монографія) / За ред. Е.М. Лібанової. – Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. 2010. – 270 с.
7. «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи». Закон України №3668–VI від 08.07.2011. – Газета «Голос України» від 13.09.2011. [Електрон. ресурс:] – <http://zakon.rada.gov.ua>
8. «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» (із змінами і доповненнями). Закон України від 09.07.2003. №1058–IV // www.rada.gov.ua
9. «Про недержавне пенсійне забезпечення». Закон України №1057–IV// ВВР від 09.07.2003. – Електрон. ресурс. – <http://zakon1.rada.gov.ua>
10. Старостіна А.О. Ризик-менеджмент: теорія і практика: Навч. посіб. / А.О. Старостіна, В.А. Кравченко. – К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2004. – 200 с.
11. Страховий менеджмент: підручник / [С.С. Осадець, О.В. Мурашко, В.М. Фурман та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. С.С. Осадея. – К.: КНЕУ, 2011. – 333 с.
12. Супрун А.А. Страховий менеджмент: Навч. посіб. / А.А. Супрун, Н.В. Супрун. – Л.: Магнолія, 2010. – 300 с.
13. Чорний Г.М. Інтерпретація понять «управління» і «менеджмент» та абстрагування їх змісту в теорії аграрної економіки / Чорний Г.М., Міщенко І.А., Файчук О.М // Економіка АПК. – 2014. – №3. – С. 87.
14. Шахов В.В. Теория и управление рисками в страховании / В.В. Шахов, А.С. Миллерман, В.Г. Медведев. – М.: Финансы и статистика, 2002. – 224 с.
15. Helman W.R. Risk management derprivatenHausschalte// Versicherungswirtschaft. – 1992. – №7. – P. 397.